

Pravidelná rubrika OJKT:

PŘEDSTAVUJEME OBCE NAŠEHO REGIONU

Markvartice, obec na jižních hranicích Českého ráje s bohatou minulostí i současností

Představují se Vám Markvartice, obec v nejj jižnější části regionu od Ještěda k Troskám, na jižní hranici Českého ráje. V územně správním celku, sdružujícím ještě Příchvoj, Rakov, Skuřinu, Hřmenín, a dřívější osady Leštinu, Mrkvojedy, Netolice a Spařence, žije 460 obyvatel.

Sloučené obce se rozkládají na mírně zvlněné náhorní plošině mezi Sobotkou a Libání v nadmořské výšce 360 - 400 metrů. Nepříliš vzdálené vesnice jsou obetkány mozaikou úrodných polí a luk. Kromě jižní strany je tamní krajina obklopena prstencem lesů, které celou oblast chrání od nepohody a příznivě ovlivňují zdejší klima.

Markartice a okolí byly obydleny již v dávné minulosti. Archeoložka PhDr. Eva Ulrychová dlouhodobé osídlení regionu zdokumentovala, zaznamenala je již šest tisíc let před naším letopočtem, v období mladší doby kamenné. Vycházela z objevů sídlišť severozápadně a východně od Rakova, kde byly nalezeny kamenné nástroje a předměty z tehdejší doby. Další nálezy potvrdily existenci osídlení z téže doby také ve Spařencích v prostoru lomu.

Klimatické poměry pravděpodobně zapříčinily, že v období následném bylo území opuštěno. Nálezy z doby bronzové na Markvarticku zaznamenány nebyly. Výjimkou je bronzová sekera, objevená v prostoru bývalého hrádku jihovýchodně od Rakova.

Změny v osídlení tohoto území nastaly před počátkem prvního tisíciletí. Do severních Čech i na Sobotecko přišli Keltové. Nálezy potvrzují jejich přítomnost v Oseku, Rytířově Lhotě, Markvarticích a v dalších lokalitách. Intenzita života Keltů na Markvarticku byla rozsáhlá. Dokládají to archeologická zkoumání čtyřúhelníkových hliněných valů v polní enklávě Šance asi 2 km jižně od obce. Provedli je vědečtí pracovníci libereckého muzea pod vedením dr. Jiřího Waldhausera v letech 1969-1972.

Výsledkem jejich dlouhodobého průzkumu byly nálezy zlomků nádob, železných a bronzových spon, skleněných korálek, také zlomky meče, nože a dalších drobných předmětů. Po konzultacích s archeology marburské univerzity a porovnáním s jejich nálezy v Německu a Francii došli pak archeologové ke společnému závěru, že *prostor valů v Šancích* je pozůstatkem keltského osídlení z doby 2. – 1. století př. n. l. Další objevy a jejich posouzení potvrdilo názor, že prostor mezi valy tvořil keltskou svatyni, která sloužila k náboženským i jiným shromážděním Keltů. V rohu valů stála malá dřevěná stavba, zřejmě chrámek.

Do svatyně se vcházelo po dřevěném mostě nad příkopem a zde byly také objeveny další předměty. Ve vrtech a výkopech se našlo obětní místo, kremační hrob a množství dalších artefaktů z doby laténské. Zajímavým nálezem bylo bronzové kolečko s 28 zuby a právě tolik dní měl keltský kalendář.

Valy oddělovaly tento prostor od prostoru pro běžný život Keltů. Podle dr. Waldhausera stála zřejmě před valy keltská vesnice, kde tavili bronz, hutnili železo, předli nitě, tkali látky a především provozovali zemědělství.

Snímek „Valů v Šancích“

Vědecké výzkumy vyvrátily mnohé mýty a pověsti, které tento umělý útvar v minulosti provázely. Připomeňme tvrzení, že šlo o ležení husitských vojsk ve 14. století nebo vojenské tábořiště Švédů v období třicetileté války apod. Místo stojí za návštěvu i poučení.

Další osídlení krajiny je zaznamenáno ve 2. až 4. století germánskými kmeny příchozími ze severu. Z tohoto období jsou známé nálezy římských mincí-tetradrachen, objevené při opravě hostince č. 18 v Markvarticích a na dalších místech.

Změna v osídlení regionu nastala také v 6. století při stěhování slovanských národů ze severovýchodu přes Moravskou bránu do Polabí a také na Sobotecko. Archeologické nálezy slovanské keramiky z Vesce, Nadslavi, či Železnice tuto skutečnost potvrzují. Zásadní zlom v osídlení Markvarticka a přilehlého území nastal raném středověku, v rozmezí 6. – 12. století, v období kolonizačním. Zde zřejmě můžeme hledat počátek Markvartic a jejich spojení s knížecím rodem Markvartů, působících od 11. století v severních Čechách.

První písemná zmínka o obci je z roku 1188, jejich existence je potvrzena také v roce 1337, kdy Buzek z Markvartic připojil svou pečeť k závěti Arnošta ze Starých Hradů. Markvartice byly již v té době centrem okolního osídlení. Byly zde kostel, fara, škola, působil tu vrchní rychtář. Panské sídlo se nacházelo v místě, kde je v současné době usedlost č. 6.

Kostel sv. Jiljí v časově vzdálenějším vyobrazení. Foto dodal: Miroslav Bartoň.

Ve srovnání s jinými obcemi je poznávání historie Markvartic ulehčené. V jičínském archivu jsou uloženy záznamy, obsahující cenné informace o jejich minulosti. *Zápisky rychtáře Josefa Tomášů* dokumentují dění v obci v první polovině 19. století. Mnohem obsažnější je *farní pamětnice*, kterou založil podle dekretu českého purkrabího Karla hraběte Chotka z 31. 8. 1838 markvartický duchovní správce Jan

Markvartice čp. 6, původně statek starosty Josefa Tomášů. Na tomto místě údajně původně stála dřevěná budova markvartické školy.

Makeš. V kronikářské činnosti pokračovali i další – ostruženští faráři až do roku 1940. Zajímavou osobností na ostruženské faře byl *farář František Matějovič Vetešník*, který v obci působil v letech 1819-1838. Byl to vzdělaný, všestranně aktivní kněz, který se často stýkal s libuňským páterem Antonínem Markem, také s Josefem Jungmannem a dalšími osobnostmi našeho národního obrození. Po odchodu z Markvartic se stejnou intenzitou působil v Sobotce.

Novodobou kroniku obce založil po světové válce pokrokový, společensky angažovaný *rolník Karel Voves*, který navázal na Starou knihu obce. Vedl ji dalších 20 let. Po něm převzal tuto odpovědnou úlohu *Jindřich Slavík*, v současné době je kronikářkou *Iva Heršálková*.

Markvartice byly vždy kulturním, společenským, správním i hospodářským centrem vesnic širokého okolí. První dřevěný kostelík, zasvěcený sv. Jiljí, sloužil v obci od roku 1334. Doložena je činnost faráře Oldřicha v roce 1355. Za faráře Jiruse Hoříckého v roce 1569 byl pořízen první velký kostelní zvon. Na počátku 18. století byl postaven kostel nový, zasvěcený rovněž sv. Jiljí. Stavba je charakteristická svou cibulovitou věží a je zdaleka viditelnou dominantou krajiny.

Zvonička v Mrkvojedech.

Dalšími sakrálními stavbami, neodmyslitelnou součástí sdružených obcí, jsou barokní kaple svatých Petra a Pavla v Příchvoji, kaple Svatého Jana Křtitele ve Hřmeníně, *kaplička Panny Marie v Mrkvojedech*. Téměř v každém osídleném místě jsou křížky a církevní pomníky. V Rakově je sousoší Kalvárie z roku 1804, v Leštině obdobné z roku 1807, ve Skuříně pomník sv. Jana Nepomuckého a po-

ničené torzo Božích muk z roku 1843, ve Hřmeníně pilíř se sochou Panny Marie Immaculaty, poblíž hřbitova sousoší Kalvárie a neobvyklé sluneční kameny. Za pozornost stojí i *smírčí kříž u markvartického hřbitova*, pravděpodobně z doby cyrilometodějské.

První dřevěná škola v Markvarticích stála v prostoru, kde byly farské hospodářské objekty. V přízemí budovy byla učební světnice a v poschodí učitelský byt. Ve Staré knize obce je záznam, že v roce 1670 zemřel učitel Matěj Švorec a po něm nastoupil Jiří Šaršoun. Chudoba, těžké životní podmínky a nevolnictví ztěžovaly, často i znemožňovaly až do poloviny 19. století školní vzdělávání

Smírčí kříž u starého markvartického hřbitova (údajně až z doby cyrilometodějské).

venkovských dětí. Proto se vyučovalo v jedné třídě, v zimě bylo žáků více, v létě méně. Děti musely pomáhat v hospodářství.

Když se postupně počet žáků přece jen zvyšoval, škola byla pak nejen malá, ale i zchátralá. Proto v polovině 18. století za *rychtáře Václava Pažouta, faráře Františka Zycha a učitele Františka Dolanského si obec na kostecké vrchnosti* vymohla stavbu nové školy. Byla opět dřevěná a stála 90 zlatých. Ve škole se v roce 1772 nepravidelně učilo asi 100 dětí a prostory byly malé. Řešili je různými provizorii, než 20. června 1862 na velké slavnosti byla v Markvarticích otevřena velká, jednopatrová, trojtřídní kamenná škola. (*Škoda, že zde chybí zobrazení jedné z původních škol. – Red.*)

Byla to dobrá příprava na školské reformy Marie Terezie z roku 1869, zejména zavedení povinné školní docházky dětí od 6 do 14 let. To se projevilo dalším vzestupem počtu žáků v markvartické škole. V roce 1884 do školy chodilo 144 žáků, v roce 1886 pak 156 a v roce 1890 již 180 dětí.

Válečná léta a poválečná migrace obyvatelstva z venkova do měst se projevila v trvalém snižování počtu žáků ve zdejší škole. Obdobný dopad měl i přechod žáků od šesté třídy do měšťanské školy v Sobotce. V Markvarticích v dalších letech působila pouze dvoutřídní, v některých letech jen jednotřídní základní škola. Sloužila až do roku 1982, kdy žáci přešli do plně organizované školy v Sobotce.

Od roku 1948 je v Markvarticích organizovaná péče o předškolní děti. Nejdříve zde byl dětský útulek a od 1. října 1978 v nově postavené školce celodenní zařízení pro 20 dětí nejen z centrální obce, ale i z ostatních částí. Byla a je to významná pomoc mladým maminkám a ku prospěchu dětem.

SNAHA O ROZVOJ KULTURNĚ SPOLEČENSKÉHO ŽIVOTA V MARKVARTICÍCH byla podnětem k zakládání spolků a organizací. Jejich členy byli i občané z okolních obcí, podíleli se na činnosti a užívali přínos spolků. Obec vždy sama zabírala a zabírá prostorné území.

Mezi prvním sdružením v Markvarticích byl sbor dobrovolných hasičů, založený v roce 1882 a vyvíjející činnost do dneška. Hlavním posláním sboru bylo chránit majetek i životy občanů proti přírodním živlům a dalším nebezpečím.

Protipožární ochranou se v obci zabývali již mnohem dříve. Podle záznamů v obecní kronice pořídila obec v roce 1826 hasičské háky, džbery a žebříky k účinnějším zásahům při požárech. O rok později, kdy rychtářem obce byl

Historická část obce zvaná „Za kostelem“.

Historická chalupa čp. 46, část obce zvaná Kouta.

Josef Tomášů, zakoupili první stříkačku na 4 kolech. Vodu do ní ještě museli nalévat. Mnohem modernější stříkačku si pořídil sbor s přispěním zemského úřadu v roce 1888. Ta již dokázala vodu nasát, stála 510 zlatých.

Další modernizace vybavení sboru se uskutečnily v letech

Panorama obce, severní část.

1810, 1929, 1945. V současné době má sbor k dispozici zásahový hasičský automobil a odpovídající hasičskou zbrojnicí. Postavila ji v roce 1998 obec nákladem 1,4 mil Kč.

Nemůžeme nechat bez povšimnutí, že vedoucí představitelé sboru byli ve třicátých letech čelnými představiteli hasičstva na zemské úrovni a následně aktivními účastníky protiněmeckého odboje. Starosta Ing. Vít Švandrlík, velitel Václav Voves a představitel hřmenínského sboru učitel Emil Karpaš byli za vlasteneckou aktivitu věznění v koncentračních táborech.

Již před první světovou válkou se připravovali v Markvarticích na založení tělovýchovné organizace Sokol. Válka záměr oddálila, byl usta-

Hasičská zbrojnice v Markvarticích.

ven až na počátku roku 1919 a téměř půl století přispíval k tělovýchovnému rozvoji – zejména mládeže především vynikající výchovnou strategií vůdců Masarykovy republiky. Místní sokolská organizace byla početně silná, měla až 80 aktivních členů. Cvičili muži, ženy i mládežnická družstva. Tělocvična byla v hostinci U Tůmů, obec poskytla pozemek na letní hřiště a přispěla podstat-

ným dílem na pořízení tělocvičného náradí. Pravidelná cvičení a nácvik hromadných skladeb umožnil oddílům účastnit se okresních a župních sjezdů. Vyvrcholením byla početná účast členů jednoty na Vsesokolských sletech v Praze, prvně v roce 1932 a naposled v roce 1949.

Přechod do sjednocené tělovýchovy po roce 1948 vedl k postupné stagnaci tělovýchovné činnosti i v naší obci.

Zajímavostí Markvartic bylo, že v obci nepůsobily spolky, které by se výhradně věnovaly kulturní práci, na příklad divadelní spolek apod. Tuto činnost organizovali místní hasiči a sokolové. Protože se v podstatě jednalo o stejné lidi, v pořadatelské činnosti se střídali a dosahovali společně promyšlených i cílených výsledků...

Záznamy obecní kroniky a také pamětníci dokládají, že každý rok nacvičili několik divadelních představení, se kterými zajížděli i do okolních obcí. *Divácky přitažlivé byly programy o významných osobnostech a událostech z dějin českého národa. V čele tohoto úsilí byli místní učitelé.*

Velkým přínosem v kulturním životě obce bylo **zřízení obecní knihovny**. Byla zde sice farní knihovna, obsahovala však povětšinou jen církevní témata. *S aktivním přispěním učitelů Josefa Lachmana, Karla Syrovátky a studujícího techniky Josefa Říhy byla na podzim 1908 markvartická veřejná knihovna otevřena. Místnost ji ve svém domě zapůjčil Václav Svoboda.* Čtenáři měli z počátku k dispozici 200 knih. Knihovna je aktivním kulturním činitelem do současnosti.

Spolky v Markvarticích se rozvíjely i v hospodářské oblasti, pomáhaly v rozvoji obce i regionu. Mezi prvním společenstvím byl **Spořitelní a záložní spolek Kampelička**. *S námětem na ustavování družstevních záložen přišel rodák ze Syřenova lékař MUDr. Cyril Kampelík.* Záložní spolek zabezpečoval na svépomocném základě finanční a obchodní služby venkovu. Základním heslem Kampeliček bylo: **„Co jednomu nemožné, všem dohromady snadné.“** – Na založení družstevní záložny v Markvarticích měl největší zásluhu řídicí učitel Karel Šimůnek. Ustavující valná hromada 28 zakládajících členů proběhla na počátku roku 1903. Předsedou byl zvolen Josef Tomášů, místopředsedou Karel Voves a pokladníkem Karel Šimůnek. Záložna měla sídlo ve

Slavnostní otevření kampeličky dne 30. září 1934.

škole a úřadovala v neděli. Kampelička přijímala vklady a poskytovala půjčky za lepších podmínek než ostatní peněžní ústavy. Postupně rozvíjela také obchodní služby. Prodávala uhlí, hnojiva a další potřeby zemědělcům a občanům venkova. Stala se významným hospodářským činitelem v obci i okolí (vlastně celostátně). Stoupající rozsah činnosti a dobré výsledky ústavu umožnily, aby nákladem 110 tisíc postavila v Markvarticích kancelářskou a provozní budovu. K slavnostnímu otevření za široké účasti veřejnosti došlo 30. září 1934.

Nelze pominout, že z dobrých hospodářských výsledků podporovala hospodářský a kulturní život v jednotlivých obcích. Budovala zařízení pro zemědělství, na příklad obecní mostní váhy. Nákupem školních pomůcek podporovala mládež: školní desky s nápisem *Spořit se dá i z mála, jen začni a vytrvej, vedly děti ke spoření*. Začleněním Kampeličky do jednotné státní finanční soustavy byla činnost záložního spolku v Markvarticích v roce 1953 ukončena.

Družstevní myšlenky a zásady v období první republiky byly účinným prostředkem při realizaci mnoha velkých záměrů v obci. **Elektrárenské družstvo občanů** v roce 1928 organizačně a finančně zajistilo elektrifikaci obce. **Meliorační družstvo** ve třicátých letech odvodnilo pozemky a přispělo k zvýšení úrodnosti půdy. Společně, prostřednictvím strojního družstva si rolníci pořizovali stroje, které by sami nevyužili a byly by pro ně nákladné.

Markvartická přítomnost

Po krátkém exkurzu do minulosti obce a regionu převedeme čtenáře do současnosti. Markvarticko bohužel nemá slavné budovy či objekty, kam by směřovaly tisíce návštěvníků. Nabízí však pohodu, potěšení, zajímavosti, které jinde nenajdou.

V současné době se dostala **do popředí zájmů cykloturistika**. V markvartickém regionu má uživatel velké možnosti. Šest silnic 3.

třídy, řadu značených cyklostezek, kde turista téměř nepotká kamion a nehrozí mu tak nebezpečí, ale dovede cyklistu do míst, která ho potěší i poučí. Obec si je vědoma přínosu cykloturistiky pro region. Na jednotlivých trasách v přitažlivých místech postavila 8 odpočívadel. Turisté-sportovci zde mají nejen potřebný stůl, lavici, odpadkový koš, upravené prostranství, ale potěší ho i informační tabule s mapou. Naleznou zde poučení o místě a upozornění, co by neměli opomenout. (*Viz: snímky v barevné vložce!*)

Rovinatý reliéf nad vyvýšenou krajinou nabízí návštěvníkům řadu krásných vyhlídek. Silnice z Příchvoje do Štidel otevírá před turistou překrásné pohledy na Trosky, Kozákov, Prachovský chlum a Ještěd s jeho typickou věží. Ne náhodou hodnotil historik Josef Pekař tato místa jako nejkrásnější v y h l í d k y na Český ráj.

Další místo, které stojí za zastavení, je planina na silnici, vedoucí ze Staňkovic Lhoty k Zajakurům. Pohled západním směrem návštěvníkovi ukáže v popředí Sobotku s dominantou Humprechtem, Boleslavskou kotlinu, ze které vystupuje obrys města i Škodovky, horizont uzavírá silueta Bezdězu.

Dvojitá vyhlídka se nabízí turistovi z návrší Čakanu, nejvyššího místa regionu, v nadmořské výšce 399 m. Severovýchodním směrem potěší jiný úhel pohledu na Český ráj: obohatí se o značnou část Jizerských hor a Krkonoš s vyčnívající Sněžkou.

Když spočine zrak návštěvníka jižním směrem, spatří rovinatou krajinu Polabí, kterou rámuje kouřící chladicí věže opatovické elektrárny, okraje Železných hor a Českomoravské vrchoviny. Není přece mnoho takových míst, kde můžeme v rozsahu jednoho dvou kilometrů spatřit tolik krásy a nemusíme s námahou stoupat na rozhledny či věže!

Markvarticko je územím s nejvyšší koncentrací lidových dřevěných, roubených staveb, jsou jich tu desítky. V každé z místních obcí i osad se zachovala dřevěná přízemní i patrová obytná stavení, chalupy i hospodářské objekty. Jsou udržovány a obydleny, nejde o umělé skanzeny. Vznikaly na rozhraní 18. a 19. století, jak dokládají záklopová prkna, která jsou jejich rodným listem. Dřevěné lomenice jsou členěny do několika stupňů a ozdobně bedněny. Patrová dřevěná obydlí mají pavlače s balustrádou a plastickými ozdobami. Skelet staveb je rouben z ručně tesaných trámů, utěsněných směsí hlíny s příměsí plev. Spáry a trámy jsou barevně odlišné, kontrast je charakteristický a pohledný. (*Viz např. snímek v barevné vložce.*) Skutečnost, že mnohé roubené chalupy jsou památkově chráněné objekty, zdůrazňuje jejich význam. Prohlédněte si jejich několik fotosnímků ve vybraném rozsahu jak v barevné vložce, tak i v základním textu a i na titulní straně obálky tohoto čísla OJKT !

Historie je základem současnosti, na úspěšnou minulost rádi vzpomínáme. Současným posláním je obec rozvíjet, vytvářet dobré podmínky pro život občanů. Doba není příliš nakloněna rozvoji služeb pro uspokojení potřeb obyvatel venkova. Ruší se prodejny, řemeslnické dílny a další obdobná zařízení, omezuje se veřejná doprava. Za vším musí venkovští občané složitě a nákladně dojíždět.

Markvartické obecní zastupitelstvo se tento trend snaží zmírnit.

V obci je i nadále moderní prodejna se širším sortimentem zboží. V roce 2011 nákladem 16,4 mil. zrekonstruovali a zmodernizovali starý hostinec na moderní polyfunkční dům, středisko společenské, kulturní a spolkové aktivity v obci. Místní i turisté se mohou v příjemném prostředí osvěžit, najíst, odpočinout či pobavit s přáteli. Součástí objektu jsou společenský sál s jevištěm, tělocvična s relaxačním koutem, zasedací a společenské, spolkové místnosti s internetem a již zmíněná restaurace. Název objektu „U Markvarta“ připomíná zakladatele obce.

Obdobná zařízení, úměrná místní potřebě, zrekonstruovali rovněž v Příchvoji, Rakově, Skuříně a ve Hřmeníně.

V Markvarticích se i v současné době úspěšně rozvíjí kulturní život. Pořádají se přednášky, výstavy, vlastivědné výlety. Využívají se i krásné prostory místního kostela ke koncertům vážné i lidové hudby, k vánočním a mikulášským setkáním či k výstavám. V současné době můžeme zde navštívit výstavu fotografií z minulosti obce, autorem je místní rodák Josef Jirků (autor většiny fotosnímků i v tomto článku a jeho části následné barevné vložky.)

Charakteristickým znakem krajiny Českého ráje byla po staletí silniční ovocná stromořadí. Lemovala polní cesty, následně silnice. Zeleň obohacovala krajinu, jarní květenství ji měnilo v zahradu, na podzim přinášela lidem pochoutky a zbylo i v zimě pro ptáčky. *Silniční stromořadí byla nedílnou součástí jičínského ovocnářství, které tvořilo nemalý podíl zemědělství. Dokládá to sčítání z roku 1925, které na Jičínsku zaznamenalo 350 tisíc ovocných stromů, v Markvarticích 4 182.*

Poslední plošná výsadba se uskutečnila v roce 1929. Tehdy se odstraňovaly následky předchozích nebývalých mrazů. V současnosti jsou silniční stromořadí jen dožívajícím torzem. Krajinu neobohacují, spíše hyzdí. Vedou se diskuze, píše vědecká pojednání o tom, co dál, jak obnovit zašlé, ale potřebné a pěkné. Slova a námětů je mnoho, nová tako-

Současná výstava fotografií Josefa Jirků o jeho obci předvedená v kostele u příležitosti i zde každoročně slavené velkolepé akce „ČESKÁ KVĚTNICE“.

vá výsadba vlastně žádná, preferují se rozsáhlé výsadby pro komerci, většinou v režii zahraničních firem a pro vývoz do vlastních zemí. O to více potěší přístup Markvartických. Pod vedením a pod *aktivitou Ing. Bradny* tu odstranili dožilé stromy a vysadili nové hrušně, jabloně, třešně, švestky, slivoně i několik ořešáků. Několikaletým úsilím v podstatě obnovili ovocné stromořadí podél všech silnic v regionu. Vysázeli přes 1 000 nových ovocných stromků, obohatili vzhled krajiny v délce 15 km!

Je zajímavé, že ač z prameniště mezi Rakovem a Batínem se pitnou vodou zásobuje Libáňsko a Kopidlensko, občané čtyř místních částí dlouhá léta trpěli jejím nedostatkem či špatnou kvalitou. Problém Markvartičtí vyřešili v roce 2010 největší investicí obce v rozsahu 42,4 mil. Kč. Do Markvartic, Příkladvoje, Rakova, Spařenec a Mrkvojed byla přivedena kvalitní voda a modernizována kanalizace. Délka gravitačních vodovodních řádů měří 11,7 km.

Markvartický region je po staletí charakteristický vyspělým zemědělstvím. Úrodnost půdy i klimatické podmínky vytvářejí dobré předpoklady pro rostlinnou a návazně i živočišnou výrobu. Popisovat vývoj tohoto odvětví je nad možností tohoto článku. Přesto nelze pominout, že zemědělství bylo hlavním zdrojem obživy a pracovních příležitostí obyvatel. Dnešní zemědělství je soustředěno v **podniku ZEMA, a.s.** Markvartice, který hospodaří na výměře 1 820 ha a zaměstnává v průměru 50 pracovníků. V rostlinné produkci dosahuje špičkových hektarových výnosů: 8,4 t pšenice, 99 tun cukrové řepy, 11,5 t zrna kukuřice. V živočišné produkci se specializuje na chov jatečního skotu s denním váhovým přírůstkem 1,1 kg a výrobu mléka s dojitostí krav 8 351 l za laktaci. Podnik je ziskový.

Podnikem specificky zaměřeným rovněž na zemědělství a využívajícím zdejší zemědělskou půdu, je společnost **Planta Naturalis**. Vznikla v roce 1993, založená a provozovaná především aktivitou zmíněného ing. Bradny. Navázala na tradici semenářství v obci a na několika desítkách hektarů pěstuje semena pro obnovu přírodních, květnatých luk a široký rozsah léčivých rostlin. Výrobní sortiment podniku tvoří několik set druhů rostlin, z toho 30-40 léčivých.

Významným přínosem pro region a veřejnost je s tím spojený široký rozsah popularizačních akcí, které pravidelně a dlouhodobě podnik Planta Naturalis pořádá. Největší je ČESKÁ KVĚTNICE na přelomu května a června. Její součástí jsou komentované prohlídky porostů, výstavy a aranžmá pěstovaných rostlin, přednášky o léčivých rostlinách a jejich využití i odborné poradenství. Česká květnice, to je doslova barevná pastva pro oči. Letos se konal již 14. ročník a tisícové návštěvy dokumentují potřebnost a oblibu České květnice a co navíc – stoupá tím široce i zájem o návštěvu Markvartic!

V tomto regionu Markvartic, krajinně poctivého českého zemědělství, je ještě jeden větší podnik: Mezinárodní i vnitrostátní **kamionová přeprava**, významný dopravní subjekt pánů Františka a Roberta Bočka (otec a syn) z Rakova, laskavých podporovatelů sborníku „Od Ještěda k Troskám“. Tento podnik má ovšem své angažmá v celé Evropě.

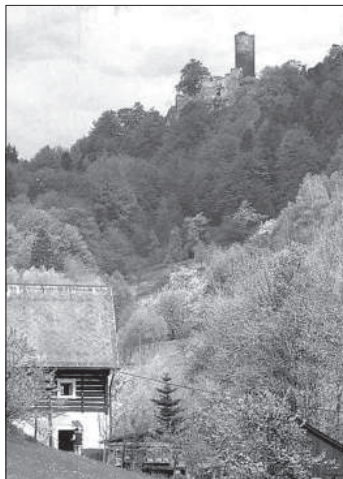
Sestavila pracovní skupina vedená **Miroslavem BARTONĚM a starostou obce Františkem ŠOLCEM, fotografickou část ze svých (i jiných) fotografií zajistili Josef JIRKŮ a M. Bartoň.**

Seznam použité literatury.

- Bílek, Karol: Malé dějiny Sobotecka. Město Sobotka, 2008.
Waldhauser, Jiří: Keltové na Jizeře a v Českém ráji. OM Mladá Boleslav, 1996.
Bartoň, Miroslav: Pohledy do minulosti Markvartic. Gentiana Jilemnice, 2007.
Farní pamětnice, Memorabili, Kronika Markvartic, Školní kronika.

Frýdštejn

Obec Frýdštejn leží na severním okraji Českého ráje pod Kopaninou na tahu silnice mezi Turnovem a Jabloncem nad Nisou. Obec se nachází v nadmořské výšce 495 m na členitém území o rozloze 1448 ha. Frýdštejn je dnes správním centrem pro řadu okolních vsí a osad: Anděl Strážce, Bezděčín, Borek, Horky, Kaškovice, Ondříkovice, Sest-

roňovice, Roudný, Slapy a Voděřady s 850 obyvateli. – Frýdštejn má na současné poměry dobré autobusové spojení s Turnovem a Jabloncem nad Nisou (14 spojů) a dva spoje s Hodkovicemi nad Mohelkou. V obci je pošta, prodejna potravin, ordinace dětského lékaře a lékaře pro dospělé a v současné době se otevírá oční ordinace s velmi moderním vybavením. Pro ubytování přespolním slouží tři zařízení: *hotel Sport* na návsi, *Vila Frýdštejn* u hradu a *penzion Harmonie* pod Kopaninou.

Historie

Nejstarší osídlení na území dnešní obce Frýdštejn musíme spojit s vybudováním a osídlením zdejšího skalního hradu. Nemáme přesné záznamy kdo a kdy hrad postavil, dle jiných indicií se můžeme domnívat, že zakladateli hradu byli frýdlantští Bieberssteinové. – Spolu s hradem byl v podhradí vybudován jako hospodářské zázemí poplužní dvůr Zásada (Sasada), jehož pozůstatky dodnes pod hradem vidíme.

První zmínka o osadnících vsi Zásada pochází z frýdštejského urbáře „*Registrum správní panství Frýdštejského*“ z roku 1547. Když noví majitelé Frýdštejna přesunuli správu „spojených majetků“ do Českého Dubu, zůstal pod opuštěným hradem dvůr, rozdělený mezi čtyři sedláky, u kterého postupně přibývala další stavení. Jelikož osad a vsí s názvem Zásada je po okolí několik, vžil se časem název odvozený od starého hradu – Frýdštejn.

V Berní rule (1653 – 1656) se píše: „*Pole jsou špatná, pastvin a luk málo, proto je i málo dobytka, takže je nutno kupovat hnojivo jako hašené vápno a popel nebo potaš od mydlářů v Mladé Boleslavi. Někteří drobní sedláci nemají na hnojivo peníze. I domkaři jsou velmi chudí a přživují se bídě trochou předení. Remeslníky jejich řemeslo neužíví, od poslední války, kdy bylo Slezko pro ně uzavřeno vysokými cly*“. V průběhu doby se ves díky osadníkům rozšiřovala po úpatí Mandlové hory ve směru na severozápad, k sousedním osadám Barborka a Anděl Strážce.

V roce 1834 měl Frýdštejn 314 obyvatel žijících v pětačtyřiceti domech. O dvacet let později (s osadami) to bylo 954 lidí. Začátkem dvacátého století napočítali už 203 domů s 1040 obyvateli. V roce 1930 už 1180 obyvatel vesměs české národnosti žijících ve 236 domech.

Charakteristické rázovité stavby svých venkovských roubených obydlí začali budovat – (dřeva a potřebných pískovcových či pískovcově-čedičových kamenů bylo v okolí dost) – převážně v 17. – 19. století – také obyvatelé frýdštejského podhradí...

Za nacistické okupace a po rozbití ČSR, v letech 1938 – 1945, zůstal Frýdštejn v zuboženém protektorátu, hranice tehdy vedly pod vrchem Kopaninou, kterou coby i vojensky strategický bod hitlerovci za pomoci tzv. sudeťáků začlenili do „Velkoněmecké říše“...

Hrad Frýdštejn a jeho přirozené, prostými lidmi vybudované obecní okolí

Původní podoba jména – Friedstein – nás zavádí hluboko do středověku, kdy vrcholila vlna zakládání hradů, které častokrát dostávaly tehdy *módní německé názvy* podle přírodních útvarů či charakteristických znaků, jež v místech jejich výstavby převládaly, (např. nedaleké hrady Valdštejn, Rotštejn aj.). Také Frýdštejn tehdy ve svém jménu spojuje skalisko, kámen, na němž stojí, se slovem mír, pokoj, tehdy s pojmem, po jehož naplnění většina prostých a intelektuálně – pokrokově vyspělých lidí vždy toužila, avšak velmi málokdy se jej jím v dějinách toho míru a poklidu dostávalo.

Jako nejpravděpodobnější zakladatel hradu je označován Jan z Biberštejna (1376), avšak první dochovaný dokument z roku 1385 jmenuje Bohouše, řečeného Puklice, zemana z okolí Jičína. Roku 1416 je majitelem hradu Bohouš z Kováně, původně z Podbezdězí, kde je připomínána zřícenina jeho zvaná Skalska. Patřili zřejmě mezi přední

... a jejich také původně převažující soukromá zemědělská činnost byla pro ně životně důležitá, byť dlouho notně primitivní i nedostatková.

služebníky Karla IV. R. 1524 se připomíná Jindřich Chvalovský z Ledec. V roce 1556 koupil hrad Jan Opperdorfer, který své majetky podřizoval výhradně zájmům svého sídla – Českého Dubu. Když hrad prodával v r. 1591 Zikmundu Smiřickému, byl hrad Frýdštejn už notně poškozený a tedy již neobyvatelný. Po Bílé hoře se stává majitelem Frýdštejna Albrecht z Valdštejna, po jeho zavraždění vlastní hrad tehdy typicky protičesky laděný císařský generál Jan Ludvík Isolani. Po jeho smrti

zdědila majetek dcera Regina, která jako abatyše augustiánek u sv. Jakuba ve Vídni jim majetek odkázala. Po zrušení řádu císařem Josefem v roce 1782 přešel nikoli zpět do Čech, ale na dolnorakouský náboženský fond(!).

V roce 1892 koupil zříceninu od tehdejších majitelů (knížat Rohanů) Okrašlovací spolek v Turnově. Od něho převzal Frýdštejn r. 1894 Klub českých turistů, jehož zásluhou došlo k dávno zamýšlené výstavbě

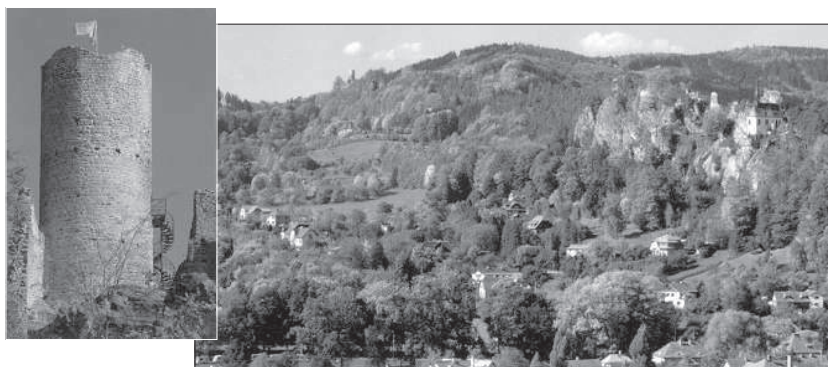

Uvědomivši si vzácnost historických památkových důkazů o minulosti své obce, poprvé se sami frýdštejnští zabývali opravami zbytků hradu v 30. letech 20. století.

rozhledny na Kopanině nad obcí a k realizaci prvních oprav hradu. Prováděl se archeologický výzkum pod patronací už prof. J. V. Šimáka a jeho přítele faráře J. K. Hájka z Jenišovic. Exponáty z průzkumu hradního areálu si lze prohlédnout v Muzeu Českého ráje v Turnově, které právě tito dva nadšenci spolu s malířem J. Prouskem zakládali a počali tvořit.

V současné době je majitelem zříceniny hradu *obec Frýdštejn*. V rozmezí dvaceti let byly provedeny záchranné práce k zachování hradu a zpřístupněny všechny prostory, včetně patnáct metrů vysoké věže. V osmdesátých letech 20. stol. se prováděl znovu na hradě důkladnější archeologický průzkum. Zdivo se totiž začalo rozpadat a hrad byl přístupný pouze na horní nádvoří.

Teprve však v roce 1999 po řadě jednání obce pod vedením starosty Pavla Millera s ústředním památkovým ústavem a odborem kultury v Praze byla získána patřičná povolení, takže v r. 2000 začaly opravné práce se spadolou klenbou. V témže roce začaly práce na spodním nádvoří. Nejprve se musely uklidit zarostlé hromady po archeologickém průzkumu a zpřístupnila se konírna. V roce 2003 práce pokračovaly na opravě dva metry silných zdí věže. Zdi se zevnitř i z vnějšku vyspáro-

Jeden z pohledů směrem od Malé Skály a Jizery k hradu Frýdštejn. Těleso charakteristické jeho věže vedle záměrně trochu zvětšeno, aby byla na jeho „cimburří“ patrná vlající jeho vlajka.

valy, postavilo schodiště a **zahájila sezona už s korouhví na věži** se znakem Biberštejnů lvem v červeném poli (zároveň obce Frýdštejn). Poslední velkou akcí byla v roce 2004 oprava severní zdi. Byl postaven přístřešek pro kastelány, opraveny lavičky, instalováno osvětlení a zpřístupněno spodní nádvoří z vnější strany. Více už obec pro hrad udělat nemohla. Ale povedlo se, i když to stálo spousty peněz a úsilí. *Z p r o - g r a m u Záchrany architektonického dědictví byl obci přidělen milion 600 tisíc z cestovního ruchu.*

Přestože hrad i prostory před ním se musí neustále udržovat, znamená hrad pro obec určitý finanční přínos.

Po úpravách projeví mladí snoubenci zájem o svatby v prostorách hradu. Pro lidi, kteří vyhledávají romantiku, je hrad pro tento účel ideálním místem. Počet svateb se počítá na desítky. Na spodní nádvoří se

pohodlně vejde stovka svatebčanů. Za špatného počasí se oddává v nasvícené jeskyni, kde může být i třicet lidí. V sezoně od května do října se na hradě střídají dva kasteláni, kteří zajišťují turistický provoz.

Zřícenina pozoruhodného skalního hradu s dobře zachovalou věží několikrát zaujala filmaře. Hrad si zahrál roli v pohádce Zdenka Trošky *O princezně Jasněnce a létajícím ševci* s Michaelou Kuklovou jako princeznou a Helenou Růžičkovou a Ivetou Blanarovičovou. Staršího data je film *Tajemný hrad v Karpatech* s Milošem Kopeckým.

– Kopanina, Drábovna, Ondříkovické propadání

Sám Frýdštejn není jen turisticky nejatraktivnější zříceninou hradu. V katastru obce je řada dalších míst, která stojí za povšimnutí. Na

Kopanina – rozhledna.

vrcholu kopce nad obcí, 657 metrů nad mořem, stojí rozhledna **Kopanina**. Byla postavena roku 1894 Klubem českých turistů z Turnova^{*)} a tvořila jakousi hranici (v té době hojně budovanými rozhlednami) mezi českými a severnějšími, převážně německými a tak byla i symbolem české suverenity v boji proti historické výbojnosti severních sousedů.. V roce 1936 osmnáct metrů vysokou věž zastřešili a doplnili prosklenou vyhlídkou. Po roce 1948 dostala rozhlednu do opatrovnictví TJ Frýdštejn, od roku 1965 je pod správou obecního úřadu. Okolo Kopaniny jsou vzrostlé stromy, takže zastíňují část jedinečné vyhlídky do celého Českého ráje. Z věže rozhledny je však výhled na všechny světové strany – do

Českého ráje, na Ještěd, Jizerské hory, Krkonoše, Kozákov.

– **Drábovna** je název pro skalní městečko s vyhlídkou a současně pro malý středověký hrad. Dřevěný hrad, z něhož zbyly pouze vytesané otvory ve skále, měl chránit obchodní stezku kolem Jizery.

– **Ondříkovice** (lidově: Vondřejkovice) se proslavily objevením pseudokrasového systému, který, jak praví informační tabule, nemá v České republice obdoby. Unikátní podzemní komplex se skládá z *Ondříkovického propadání*, *Bartošovy pece* a *Ponoru u Roudného*. Území o rozloze 14,5 hektaru vyhlásili v roce 1999 chráněnou přírodní památkou.

Sestroňovičtí kameníci a spojení obce se světem jejich zásluhou.

V 18. století se v okolních osadách usazovali stavební kameníci. V Sestroňovicích měl pískovcové lomy *kameník – sochař Gottfried Hlaváč*, jehož dílna spolupracovala s renomovaným pražským sochařem Lederem na zakázce morového sloupu pro kittelovský šumburský areál.

^{*)} Viz též autentická vzpomínka na slavnostní zahájení provozu rozhledny z 1. dílu eseje „Můj táta historik“, OJKT č. 4/2011, str. 241 uprostřed. Autor vyprávění: V. Jenšovský-Fotr.

Opravená, zrekonstruovaná někdejší chalupa kameníka Ignáce MARTINCE ze Sestroňovic. Krásná památka na velkého, byť vlastně skoro neznámého lidového umělce.

Někdy ve druhém desetiletí 19. století převzal dílnu *Ignác Martinec*, kamenický mistr, který pravděpodobně realizoval romantické představy Františka Zachariáše Römische ve zříceninách hradu Vranova, na ostrově v Jizeře i v oboře pod zámek. Přitom přijímal objednávky na pískovcové portály měšťanských domů, hostinců, mlýnů a bohatých selských usedlostí. Je také autorem desítek soch, křížů a náhrobků v široké oblasti Železnobrodská, Frýdštejska, Jablonecka a Turnovska. Ve druhé polovině 20. let 19. století zřejmě řídil kamenické práce na stavbě nového chrámu Panny Marie v Turnově, který byl polodostavěn (bez dokončení plánované věže) až v r. 1853.

Přes Frýdštejn vedly dvě významné cesty, tzv. *Saská cesta* z Vranového II (Malé Skály) přes Bezděčín do Hodkovic nad Mohelkou a *formanská cesta* od Turnova a Jenišovic přes lokalitu Barborka, kde se cesta rozdvojovala, jedna vedla přes Kopaninu na Jablonec nad Nisou, druhá přes Anděla Strážce na Košovy a Rychnov.

Osada Anděl Strážce byla založena kolem původní krčmy asi v r. roku 1680. 14. října roku 1700 uvedenou hospodu koupil od vrchnosti Mikuláš Mlejneck za 60 kop. Uvedená hospoda se provozovala až do roku 1936.

Osada Anděl Strážce byla založena řádem svatého Anděla Strážce. Řád byl zřízen na základě papežské buly, podle kterého bratrstvo mohlo dávat odpustky. Rovněž jílovská kaple má zasvěcení svatého Anděla Strážce, vysvěcené v roce 1692.

Před krčmou (dnešní p.č. 1, přestavěné po požáru v roce 1936) stával sloupek (Boží muka) se soškou svatého Anděla Strážce. Tento sloup (pravděpodobně dílo Ignáce Martince) byl přenesen na přelomu 19. a 20. století do Bezděčína, kde byl v 50. letech povozem poražen a odstraněn. Znovu byl postaven v roce 1965 a doplněn o sošku P. Marie, která v nedávné době zmizela.

Frýdštejnské brusírny skla

V r. 1876 se do Frýdštejna přizemil Antonín Schmidt, syn tkalce a ponocného z nedaleké vesnice Pulečny. „Přišel s brusem“, na němž doma pracoval. O tři roky později postavil malou mačkárnu, první

Pohled na Frýdštejn – obec na konci 19. stol., když se Frýdštejnští doslova vrhli na podnikání a sklářskou výrobu.

v turnovském okrese, a pořídil mačkáací stroje. Nejdříve mačkal sám, pak přibral dělníky „na zaučenou“. Roku 1885 postavil novou, patnáct metrů dlouhou mačkárnu. Zvětšil obytný dům, za další dva roky přistavěl zámečnickou dílnu, záhy nato objednal ve Vídni parní stroj a v patře svého domu zřídil brusírnu s mechanickým pohonem. Koncem osmdesátých let lidé ze širokého okolí chodili „ke Schmidtům“ obdivovat jedno z prvních elektrických osvětlení. V krizovém roce 1890 se rozhodl k riskantnímu kroku: pustil se do stavby velké moderní brusírny, pro niž pořídil nový parní stroj, parní vytápění a elektrické osvětlení. Od následného roku v ní opracovával černé sklo i skleněné kameny.

Pokles konjunktury bižuterního zboží jej v roce 1895 donutil hledat novou výrobu. Nakonec se rozhodl pro *bengle*. Ty se již patnáct let exportovaly z Jablonce do Indie. První pokusy se skleněnou imitací čínského porcelánového zboží podnikly i další firmy. Poptávka byla vysoká, výdělky dělníků slušné, zisky podnikatelů velmi dobré.

*Z dobrých výdělků brusičů prosperovala i sousedící hospoda v **Andělu Strážci**.* Pamětníci vyprávějí, že byli i takoví „štamgasti“, kteří

s výplatou v sobotu po práci šli do hospody a v pondělí bez výplaty do brusírny.

Výroba postupně opouštěla složité napodobování čínských vzorů. Indický trh vítal změnu

Tak vyhlížel popisovaný objekt koncem 20. let 20. století.

materiálu i rozmanitost v tvarech a dekoru. Šířka kroužků se ustálila zhruba na 8 – 10 milimetrech, a to při všech způsobech výroby: při lisování do kovových forem, při výrobě *lampáků* spojením ze spirál nad kahanem i při dělení z dutých skleněných válců, takzvaných *tuten*. Antonín Schmidt se rozhodl pro sekání z *tuten*. V roce 1901 zaměstnával již tři stovky dělníků. Dosavadní výrobní postup zdokonalil zavedením strojů vlastní konstrukce, například stroje na hranování. Stroj na srážení kroužků, zvaný *rajsák*, výrobu zesestinasobil, *platák* na plochování a *šlégrák* na vykružování kroužků zesateronasobily možnosti dosavadní ruční výroby. Leštění benglí zlevnil vynález *leštící pece*, v níž byly kroužky v otevřených *mufnách* (komorách ze šamotových desek) vystaveny přímému žáru, čímž se zvýšila výkonnost a snížila spotřeba uhlí. Bengle dodával jabloneckým exportním domům, ale po dobrých zkušenostech s vlastním vývozem bižuterního zboží do Německa a Francie část produkce kroužků samostatně exportoval přímo na indický trh.

V roce 1906 nestačila frýdštejská brusírna plnit objednávky. Antonín Schmidt koupil v Turnově bývalou koželuznu a i v ní zavedl stejnou výrobu. Pod vedením syna Ludvíka tady pracovalo dvacet dělníků, za dalších pět let se jejich počet ztrojnásobil. Kromě odpukávání, srážení, broušení a leštění se v turnovské brusírně kroužky také malovaly.

Tovární sklářská výroba pomáhala obci se rozrůstat a modernizovat. Pohled asi z 30. let na už výrazně průmyslový Frýdštejn (Barborka).

k tavbě barevného skla použita *vana* místo pánve, musel být po uvalení vysokého cla na naftu zrušen. Firma zavedla mechanickou výrobu lampových kroužků, které pak nechávala rafinovat v brusírnách v semilském a turnovském okrese.

Bengle vyráběla také **druhá velká frýdštejská brusírna – Lejškova**. Tady sekáči nabrušovali *tutny* a oddělovali z nich jednotlivé kroužky, srážeci, řečení *šarfari*, zabrušovali vzniklé nerovnosti vzniklé při oddělování, *platláři* vyhlazovali plochy a *kublikáři* vybrušovali dekor do hloubky. Pak se kroužky zdobily malbou, což byla převážně ženská práce. Ženy také bengle balily: do jednoho čtvercového papíru dva kusy, ty se po šesti vkládaly do lepenkových krabiček a dvanáct těchto pouzder do jedné ploché krabice. Lepenkové krabice vyráběla další

První světová válka omezila provoz ve všech Schmidtových závodech. Ve dvacátých letech synové zakladatele zavedli v Turnově výrobu lisovaných benglí. Postavili pec na tavení skla, vytápěnou naftou. Sklo se lisovalo do *patentních* kroužkových forem. Tím odpadlo řezání *tuten* a finální výrobek se opět zlevnil. Moderní výrobní postup, při němž byla

frýdštejnská firma **Strnad**. Dvanáct krabic po dvaceti tuctech tvořilo svazek. Ty se pak balily do beden jednotné velikosti, v nichž byly expedovány do Indie. Firma Lejsek v době konjunktury měla za milion korun zboží ve výrobě, za milion na cestě do Indie a za milion v Indii.

Obě brusírny sousedily a zřejmě si nekonkurovaly, protože byly propojeny příbuzenskými vztahy. Antonín Schmidt (1852 – 1921) měl tři syny a pět dcer. František Lejsek (1853 – 1930) dva syny, kteří se oženili s dcerami Schmidtovými. (Rod má v centru jenišovického hřbitova hrobku.)

Čtyři válečná léta uvolnila prostor pro japonskou konkurenci. Ta během šesti let zvýšila výrobu a vývoz kroužků jedenáctkrát. Jablonecká produkce po válce obtížně konkurovala jejím nízkým cenám. Na indickém trhu se prosadily jen bengle lepší kvality a nápaditého dekoru, jako emailové zdobené, lampové hladké, broušené i malované a také bengle zrcátkové. Hospodářská krize na počátku třicátých let výrobu benglí ochromila. Japonská konkurence zaplavila omezený indický trh levnými kroužky, takže se jejich výroba a nákladná doprava do vzdálené země přestala výrobcům na severu Čech zcela vyplácet.

*Velká výstavba nových hal „Preciosy“ v r. 1985.
To se ještě uvažovalo o dalším rozkvětu sklářské
výroby i na Frýdštejně.*

Tři frýdštejské firmy (třetí sídlila naproti dnešnímu hotelu Sport – **firma Teplík**) byly po roce 1948 začleněny do **n.p. Preciosa**. Vyráběly se tady broušené kameny, broušené ohňové perly a křišťálové lustry. Preciosa v roce 1999 výrobu zrušila a tím připravila tři stovky zaměstnanců o práci. Tovární budovy s obtížemi rozpro-

dávala. Budovy „U Šmídů“ po delší době koupil podnikatel z Belgie, který zde krátký čas provozoval restauraci a po několika letech se ztrátou prodal. Dnes jsou objekty téměř prázdné. Nový majitel rozsáhlý objekt pro výrobní činnost téměř nevyužívá. Továrna „U Lejsků“ se rozprodala několika zájemcům, využití je sporadické.

Rodáci

Frýdštejn je poměrně bohatý na slavné rodáky. Narodil se zde písmák a obrozenec **Jan B. Cejnar**, malíř moří **Beneš Knüpfer**, básník **Petr Kles-Vordner**, a **Eduard Milén**, malíř, grafik ilustrátor a pedagog.

– **Jan Bepitista Cejnar** se narodil 4. září 1776 v domě č. 8. Láska ke knize mu nedovolila, aby zůstal jen u zemědělství nebo ve službě panského hajného, ale vedla jej ke knihařství a písmáctví. Pro nové knihy chodil Cejnar pěšky z Frýdštejna až do Prahy. V pražských tiskárnách

si dovedl vyhledat příznivce, kteří mu opatřovali nové vydání českých knih. V tiskárně „u Hrabovských dědiců“ to byl faktor Matěj Štastný, v tiskárně „u Rosseumüllerovských dědiců“ faktor Jan Beránek a další. Za své úspory nakupoval knihy, které po důkladném přečtení doma sám vázal a půjčoval je dalším podobně obětavým a smýšlejícím sousedům, například již dříve zmíněnému také vlastenecky zanícenému kameníkovi Ignáci Martincovi. (*Redakce se omlouvá, že se nám nepodařilo objevit autoportrét Cejnarův, ba ani obrázek jeho někdejší chaloupky.*)

Nespokojoval se jen se čtením knih, získané vědomosti, zvláště z dějin našeho národa, jej vedly k vlastním literárním pokusům. V nich se zaměřoval především k minulosti rodného kraje i celého českého národa podle vzorů podobných starších historických prací a kronik, z nichž čerpal svůj materiál. Napsal například „*Pamětní události hradu Trosek, Valdštejna a Rotštejna*“, dále „*Popsání panství Hrubá Skála a města Turnova*“ a především „*Pamětní letopis*“ psaný v letech 1839 – 1848, v němž shromáždil historii hradu Frýdštejn a vesnice pod ním.

J. Cejnar je osobností srovnatelnou se známým písmákem Dlaskem z nedalekých Dolánek u Turnova. Takový místní F. L. Věk. Zemřel 11. dubna 1849.

– **Beneš Knüpfer** se narodil 12. 4. 1844 v myslivně (dnes vzorně opravená), při staré strmé cestě na Barborku a Anděla Strážce. Malíř, pedagog, ilustrátor a odborný publicista. Žák pražské akademie výtvarného umění. Studoval v Mnichově u prof. Raaba a Wagnera. Přítel vynikajícího malíře a spoluzakladatele turnovského Muzea Českého ráje Jana Prouška.

Původně se ve své tvorbě věnoval historické malbě, později krátce podobiznám. Největší slávu mu však přinesly obrazy moří. Stal se „malířem moří“ – marinistou.

Beneš Knüpfer, samotář a kosmopolita, uvádí do českého umění moře jako mýtus a legendu. Fantazie umělce objevuje ve vlnobití lehké, smyslné vodní hry, které se v okamžiku mohou proměnit v nebezpečné drama skrytých sil. Knüpfer maloval moře mnohokrát, vždy s virtuosní jistotou a bohužel i líbivou elegancí. Tyto obrazy snadno zapadaly do žánru salonního malířství a vyhovovaly dobře potřebám patetické, okázalé reprezentace.

Vystavoval ve Vídni, Mnichově, Berlíně, Paříži a Římě, ale doma nacházel jen málo pochopení. Byl právem i neprávem obviňován z kosmopolitismu a neúčasti na národním kulturním programu. Snad proto se ho bolestně dotkla i nepříznivá kritika výstav v Domě umělců (1908) a Topičově salonu (1910). Při cestě lodí z Rieky do Ancony končí svůj život – jak jinak – skokem do moře. Stalo se tak v noci z 18. na 19. listopad 1910.

Dnes jsou jeho obrazy poměrně ceněny. Na aukcích se jejich cena pohybuje v řádu desítek tisíc. Frýdštejnské škole při jedné ze svých spo-

Beneš Knüpfer

radických návštěv věnoval obraz „Jižní krajinka“. Dnes umístěné na čestném místě Obecního úřadu.

Své rodiště navštívil 22. srpna 1908. O jeho příjezdu do Turnova čteme v Pojizerských Listech:

„Do Turnova zavítal ve středu dne 26. srpna proslulý malíř moří, mistr světového jména pan Beneš Knüpfer, by po mnohaletém působení v Římě spatřil opět svůj rodný kraj a navštívil rodiště své Frýdštejn u Malé Skály. – Druhého dne objel Trosky, prohlédl si nejmalebnější část Hruboskalska. V bludišti pískovcových skal stopy někdejšího vodstva mimoděk připomínaly mistru žel že vyschlé již moře, že předsezval si někdy v našem okolí malovat omšelá zákoutí mezi balvany pro vybájené své nymfy.

Následující den 28. srpna z rána vlakem nastoupil cestu kolem panského Sychrova, druhdy významného uměním, pod Ještěd, by poznal též severočeské Umělecké průmyslové museum v Liberci a odsud na zpáteční cestě přes Rychnov a Kopaninu navštívil své rodiště Frýdštejn. Deštivé počasí odpůldne málem by bylo zavínilo, že by byl mistr od svého úmyslu upustil. Než jakkoli nebyl povoz lze zjednat, pan Knüpfer na přímluvu průvodce svého nastoupil přece cestu přes kopec, ač nejasno a nevlídno bylo, údolí maloskalské pokryto mlhou, než vítr rozehnal chmůry, takže objevil se úchvatný pohled v kraj a za sucha sešlo se s Kopaniny k myslivně frýdštejské. Stanul jaksi zadumán, vešel v stavení a obydlí páně lesmistra, byl vlídně přijat a obmyšlen obrázkem myslivny, načež navštívil školu, byl p.řídícím uveden do jednotlivých místností, prohlédl sbírky, zapsal se ve školní pamětní knihu, v rozhovoru zajímal se o rozvoj obce, v němž ovšem mnohé se změnilo od dob, kdy je posledně před 30 lety spatřil. Navštívil hostinec boдрého občana Antonína Linky, který dle vlastního vyprávění, ač nevyrozuměn o přítomnosti umělcově na Fr., ihned milého hosta dle znalosti fotografie poznal a srdečně jej oslovil: A vy jste jistě ten slavný malíř moře pan Knüpfer. Nemýlil se. Mistr obdivoval se místnímu průmyslu, dostal ukázky toho druhu prací památku a při rozloučení podána mu byla kytice. Pak odjížděl povozem z Frýdštejna přes Jeníšovice. V chrámu jeníšovském, kdež svého času byl pokřtěn, proveden byl změnilovným panem farářem J. Hájkem, tůž ukázal mu některá slohová, umělecky vkusně provedená, lidově vyšívaná roucha a náčiní kostelní, jím pořizená, pohostil pak mistra po slovansku v útulně své úřadovny, kde sešla se malá společnost, jíž také místní pan říd. učitel školy, osvědčený hudebník, se zúčastnil (ř.uč. Kajetán Tichý). Besedovalo se chvíli za rozhovoru s milým hostem, kterýž zapsal se též v Jeníšovcích do pamětní knihy a do srdcí všech, jíž měli příležitost osobně jej zde poznati jako dobrého člověka a společníka. Škoda, že ve Frýdštejně nezastihl doma stařenku, která pamatuje jej co hošíka. Zmíněná stařenka Kateřina Pospíšilová, sestra statečného Ant. Linky hostinského, bývala u Knüpferů chůvou“. Tolik Pojizerské Listy. Průvodcem na popsané cestě mu nebyl nikdo jiný než turnovský malíř Jan Prousek. (Pozn. redakce: Ten byl zřejmě též iniciátorem citovaného článku v Pojizerských listech, o čemž nás přesvědčuje předcházející korespondence Prouskova s řídícím učitelem...)

– **Petr Kles** se narodil ve stejné mysli-
livně jako Beneš Knüpfer a to 2. července
1869. Básník a prozaik vlastním jménem
JUDr. *Vilém Vordren*. Pocházel z po-
četné rodiny lesníka Vincence Vordrena,
který působil na různých místech, hlav-
ně na panství knížat Rohanů. Spisovatel
Vordren-Kles navštěvoval základní školu
v Lomnici n. Popelkou, gymnázium v Ji-
číně (1879 – 1887) a právnickou fakultu
v Praze (1888 – 92). Po absolutoriu a vo-
jenské službě působil v letech 1894 – 95
jako advokát koncipient v Domažlicích
a v letech 1895 až 98 v Písku. 12. prosin-
ce byl promován a zaměstnán až do roku
1906 u pražských advokátů JUDr. Tondera a JUDr. Claudiho. Od 4.
srpna 1906 měl otevřenou vlastní advokátní kancelář ve Spálené ulici
v Praze, ale konkurenční boj vydržel pouze dva roky. V roce 1908 se
přestěhoval do Chlumce nad Cidlinou a stal se právníkem hrabat Kin-
ských.

Na jaře 1916 musel narukovat a byl poslán do okupované Bosny (Dr-
var), kde 2. října 1916 vlastní rukou zemřel. Tělesné pozůstatky byly
převezeny na Olšanské hřbitovy do Prahy. Jeho próza je otištěna ve
sborníku povídek *Vteřiny duše*.

– **Eduard Milén** (vlastním jménem
Miller) se narodil 18. března 1891 ve sta-
vení vpravo u silnice na Bezděčín, pod
křižovatkou. Umělecký naturel Eduarda
Miléna nepochybně ovlivnila půvabná
krajina rodného Českého ráje i výtvarné-
mu umění nakloněné rodinné prostředí.
Jeho talent budil pozornost už na tur-
novské měšťance. V Turnově také jeden
rok studoval na Umělecko průmyslové
škole šperkařské. V letech 1908 – 1912
byl posluchačem Vysoké školy umělec-
kopřůmyslové v Praze. Ve studiích, pře-
rušených I. světovou válkou, pokračoval
na Akademii výtvarných studií v Praze

ve speciálce Maxe Švabinského. Tehdy také uveřejnil své první kres-
by v časopise *Zlatá Praha*. Po vypuknutí války narukoval do Dalmácie
a Sedmíhradska. Jejich krajinu zachytil v kresbách, z nichž se však vět-
šina nedochovala. Zato si Miléna povšiml budoucí velitel kadetní školy
v Králově Poli. Povolal jej do Brna a pověřil výzdobou kartuziánského
kláštera. Mladý umělec současně zastával místo asistenta kreslení na
vojenské škole. Po převratu ukončil studia a přesídlil natrvalo do Brna.
Stal se výtvarným redaktorem Lidových novin s úkolem dát obsahově

náročnému a tehdy serióznímu a pokrokovému deníku moderní osobitou podobou. Milén zvolil uměřenou přehlednou úpravu, v níž se kultivovanost typografického řešení spojovala s citlivě začleněnými kresbami do působivého celku. V rozmezí téměř čtvrt století vznikly stovky kreseb, portrétů, ilustrací beletristických textů, zejména poezie. Milén zasáhl i do výtvarné podoby české knižní produkce. Jako autor obálky, grafické úpravy spolupracoval s nakladateli. Svou snahu o povýšení úrovně brněnských polygrafických závodů přenesl i do aktivního pedagogického působení při výchově budoucích typografů, psal teoretické a metodické studie, publikoval v Grafickém obzoru. Věnoval se i organizaci brněnského kulturního života. Blízké vztahy s Mahenem, Těsnohlídkem, Janáčkem i osobní zájem přivedly Miléna také ke spolupráci s divadlem.

V roce 1924 vytvořil pro brněnské Národní divadlo scénografickou úpravu dramatu Arnošta Dvořáka Husité. Vzápětí následovalo nejznámější Milénovo scénografické dílo, výprava a kostýmy pro původní premiéru Janáčkových Příhod lišky Bystroušky. Stylová čistota, vtip a svěžest výtvarného pojetí, soulad s Těsnohlídkovým textem i Janáčkovou hudbou zařadily Miléna mezi přední tvůrce moderní české scénografie. Spolupráce s brněnským divadlem (1924 – 1936) přinesla řadu vynikajících scénických úprav. Z kresebných portrétů brněnských divadelních osobností vznikl cyklus *Z galerie Národního divadla v Brně*.

Eduard Milén si vytvořil k Brnu a jeho výtvarné kultuře vřelý vztah. Od roku 1917 „portrétoval“ město i jeho okolí v nesčetných kresbách, grafických listech, akvarelech a litografiích. Zachytil v nich příznačná zákoutí, architektonické detaily i dosud neznámé pohledy. Z jejich výběru vznikla reprezentační publikace Brno (BLOK 1961), ve svém žánru dosud nepřekonaná. Po nuceném odchodu z „Lidovek“ (1941), v době úděsného „protektorátu“, našel Milén útočiště ve Škole umění ve Zlíně, kde se věnoval i návrhům v oblasti užitého umění.

Po válce se stal docentem umělecké tvorby na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (1946 – 48), byl jmenován řádným profesorem fakulty (1948 – 1956) a řádným profesorem umělecké tvorby na Filosofické fakultě tehdejší Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně (1956 – 1961).

Zvláštní kapitoly v Milénově mnohostranné umělecké tvorbě patří krajinomalbě, plakátové tvorbě, malbě kytic a zátiší, spolupráci s uměleckým knihvazačem Jindřichem Svobodou, s jehož spoluprací navrhl insignie pro hodnostáře Janáčkovy akademie múzických umění s grafickými portréty (*zajímavé dokumenty jsou ještě v barevné vložce tohoto čísla OJKT*) nejvýznamnějších osobností brněnské hudební a dramatické tvorby. Navrhl rovněž podobu insignií pro Pedagogickou fakultu UJEP, které byly rovněž zhotoveny na Umělecko průmyslové škole v Turnově.

Ani v moravské metropoli nikdy nezapomínal na rodný Frýdštejn a každoročně sem o prázdninách zajížděl i se svou manželkou. K řadě četných výstav se připojila v šedesátých letech i jeho výstava v jabloneckém divadle. V tu dobu také zavítal se svými přáteli poprvé v životě do Jizerských hor a na Kristiánově za účasti manželů Scheybalových prohlásil, že tento kraj zachytí i svým štětcem.

To se však už bohužel nestalo. Zemřel 19. 5. 1976 v Brně. Dočkal se řady oficiálních uznání (Krajská cena Antonína Procházky 1957, zasloužilý umělec 1967). Brněnská univerzita ocenila jeho dílo stříbrnou (1966) a zlatou (1971) medailí. Eduarda Miléna připomíná po něm pojmenovaná ulice v Brně – Lesná, na domě č. 7 v Nerudově ulici, kde bydlel, je umístěna pamětní deska.

O aktivitách frýdštejské obce a jejich občanů

– TJ Sokol

Psát o Frýdštejně a nezmínit se o TJ Sokol je nemožné. Při čtení sokolských kronik si uvědomujeme, jak byl život sokolské jednoty spojen se životem celé obce, jak se vzájemně ovlivňovaly. A rozhodně by i obec bez Sokola byla duchovně i materiálně chudší. Ke stému výročí založení Sokola ve Frýdštejně jeho historii zaznamenala ve své publikaci *Ludmila Věříšová*, která nás historií provede.

I když se Sokolu vytýkalo ledacos, kdyby nic víc neudělal, než že naučil mládež vyplnit volný čas, bylo by toho dost. Ale vytvořil víc. Nejviditelnější jsou jistě krásná sportoviště, která slouží občanům i návštěvníkům obce a která změnila malou vesnici na pěkné letovisko. Frýdštejský Sokol měl od svého založení po dnešek štěstí na obětavé i vlastenecky cítící členy. Zakladatelem byl *František Žák*, řídící učitel ve Voděradech. Soustředil kolem sebe uvědomělejší občany, dovedl je zapálit pro nové myšlenky. Pomáhaly mu v tom i okolní, nedávno vzniklé jednoty, především huntířovská.

29. října 1893 se konala ustavující schůze jednoty v hostinci Jana Cejnara v Roudném. Za členy se přihlásilo 28 občanů. A tak byl frýdštejský Sokol založen v Roudném. – Jednota zdárně rozvíjela svou činnost. V roce 1895 stoupl počet členů na 42. Na III. sletu sokolstva v Praze cvičilo šest frýdštejských cvičenců. Jednota byla zastoupena na slavnosti otevření nové školy ve Frýdštejně.

V roce 1899 se stává František Žák, dosavadní starosta Frýdštejské jednoty, starostou župy Ještědské. Není proto náhodou, že v dalším roce pořádá župa svůj první slet právě ve Frýdštejně. Následuje další účast na všesokolském sletu v Praze, řada veřejných cvičení.

V srpnu 1908 zemřel zakladatel frýdštejské jednoty František Žák a byl pohřben za velké účasti sokolstva na hřbitově svého rodiště, v Přepětích.

Když v roce 1913 přistavěl A. Linka ke svému hostinci velký sál, našla jednota svůj útulek tam a přestěhovala s z Roudného na Frýdštejn. Sokolské dění tak dostalo nový impuls. Bohužel nakrátko. Ve čtrnáctém roce se ještě konalo cvičení v Mukařově a v Huntířově, rovněž matiční slavnost v Jílovém a den dorostu na Vyskeři byly obeslána jednotou, ale vypuknutím světové války se zarazila slibně se rozvíjející činnost. Už v prvním dnu rukovalo do nenáviděné války 22 bratří a 7 z nich už se nevrátilo. Mezi nimi učitel *Josef Bednář*. Jen krátce působil v jednotě a za tu dobu oživila osvětová činnost jako za starých časů Žákových. Padl v srpnu 1915 a s ním odešlo mnoho sokolských nadějí.

Ve svobodné zemi, Československé republice, se jednota vzpamatovává ze ztrát a její činnost se utěšeně rozvíjí. Cvičí dorost i žactvo a nově v roce 1919 ženský odbor. Na župních závodech získávají cvičenci přední umístění.

V roce 1921 zakoupila jednota od majitele sychrovského panství Rohana lom s lesem u myslivny za 30 tisíc Kč. Dne 23. května se zde započalo s prací na vybudování letního cvičiště. Pracovalo se v podvečer každý den a téměř každou neděli a pomáhala většina členů i mládež. Kromě plochy cvičiště bylo postaveno

i jeviště pro budoucí pořádání podniků v přírodě. K uctění zakladatele jednoty byl tento hezký kout obce pojmenován *Žákovým koutkem*. Zde se pak kromě pravidelného cvičení pořádaly tělocvičné akademie.

V roce 1923 přichází na Frýdštejn *nový řídící učitel Josef Pleštil*. Ujímá se přednáškové i divadelní činnosti a také pořádání biografických představení.

V roce 1926 se poprvé konal všesokolský slet na Strahově. Z frýdštejské jednoty cvičili dospělí i mládež. *Antonín Jakobů* získal na gymnastických závodech 76 bodů ze 100 možných.

V červnu třicátého roku se na mimořádné valné hromadě rozhoduje o konečné úpravě Žákova koutku. Stavební komise připravila návrh na postavení koupaliště a tento plán je 7. června 1932 definitivně schválen. 60 tisíc korun bude stát toto dílo, později však přibyly nepředvídané výdaje. Jednota si peníze vypůjčila od spořitelny i soukromníků. Ještě se dokončovaly úpravy parčíku a stavba pavilonu a už se rozbíhají práce na budování bazénu. Za pouhý rok, 4. června 1933, bylo koupaliště slavnostně otevřeno za velké účasti návštěvníků nadšených tak odvážným a krásným dílem. **Otevření koupaliště a tělocvičná akademie byly tou nejhezčí oslavou 40. narozenin jednoty.**

V následujících letech se činnost jednoty rozrůstá o plavecký obor, dále tenisový a odbíjenou. Lyžařský odbor, který vznikl už v roce 1928, má po sedmi letech více než sedmdesát členů a na svém kontě dobré výsledky z mnoha okreskových a župních závodů.

Třicátá léta jsou tedy pro jednotu bohatá po stránce tělovýchovné i kulturní. Zároveň však tato doba přináší nebezpečí pro sokolstvo a celou vlast i stále ještě nepřekonanou hospodářskou krizi. A pak přicházejí známé události v Německu, mnichovský diktát. Poníženi či rozbití Československa. 21. dubna 1941 je z moci úřední rozpuštěna Česká obec sokolská a její majetek se zabavuje. Němci si uvědomovali sílu, kterou představuje dobrovolná organizace, natož ryze demokratická a prosycená zdravým vlastenectvím.

Po osvobození se r. 1945 již v červnu začalo cvičit. Později začala náročná příprava na všesokolský slet v Praze roku 1948. Po náročných zkouškách byli vybráni všichni od dospělých po žactvo. Bohužel to byl ze známých důvodů slet poslední (do roku 1994).

V padesátých letech cvičební činnost poněkud stagnovala. Až spartakiády způsobily její opětovné oživení. Zato sportovní oddíly pracovaly stále velmi dobře. Sportovní gymnasté přiváželi medaile z celostátních závodů (rok 1954 Vizovice 6. místo, rok 1955 Krnov 2. místo. Lyžaři bodovali i na mezinárodních závodech (rok 1955, 1956 Polsko, rok 1957 Rakousko – 1. místo *Vl. Teplíka* v obřím slalomu).

Vedoucí plaveckého oddílu *Oldřich Berndt* vychoval mnoho vyznavačů plaveckého sportu a na Frýdštejně snad nebylo dítě, které by nenaučil plavat.

Frýdštejnští ochotníci

Jedinečnou kapitolou je bohatá divadelní činnost. Poprvé se ochotnické divadlo hrálo v roce 1913. Divadelní začátky jsou spojeny s osobností učitele *Josefa Bednáře*. Po jeho smrti se ujal vedení divadla *Josef Miller* ze Sestroňovic (na Špičce). Jiráskova Lucerna potěšila několik generací. V roce 1925 ji nastudoval řídící učitel *Josef Pleštil* a konečně ve vynikající režii *Ladislava Teplíka* získala jednotě 1. místo v župě v rámci sletové soutěže divadelních odborů. Tehdy ji zhlédlo 1600 diváků v Žákově koutku. Ještě větší návštěvu měla Mahenova hra *Jánošík* z roku 1949, kterou zhlédlo 2200 diváků.

Největšího počtu repríz se dočkala opereta *Noc v Alžiru* v roce 1934, hrála se čtyřikrát. A rekord v počtu sehraných představení drží rok 1931 a to 5 her za sezonu. *Operety a veselohry režíroval Josef Lejsek*.

Repertoár byl bohatý (Lucerna, Psohlavci, Paličova dcera, Tvrdohlavá žena, Veselé paničky windsorské, Revizor a další). Koncem padesátých let divadelní život jednoty končí. Poslední hrou byl „Společný byt“ od Dobříčana v režii M. Kolovratníka.

V šedesátých letech se cvičí na okresních, krajských i celostátních spartakiádách, sportuje se v oddílech odbíjené, tenisu, lyžování, sáňkování, plavání.

V roce 1976 se podařilo díky obětavému úsilí uvést do provozu svépomocí postavený lyžařský vlek a můstek, na němž se významně podílel turnovský učitel, znalec Českého ráje a obrovský obětavec Míla Kopal. Další velkou akcí byla stavba sálu hostince na novou tělocvičnu, která by splňovala požadavky moderní tělocvičny. Tyto plány byly za podpory MNV zahrnuty do akce Z. V roce 1981 se započalo s rekonstrukcí a 8. listopadu 1986 byl otevřen nový kulturní dům s víceúčelovým sálem i zázemím, kde jednota našla svůj stánek. Tato velmi náročná stavební akce si vyžádala značné pracovní úsilí občanů ze všech organizací a spolků. Z celkového počtu 18 629 brigádnických hodin odpracovali členové Sokola 13 849.

Po Listopadu 1989 odhlasovala členská schůze vstup do obnovené Československé obce sokolské a to ke dni 1. května jako tělovýchovná jednota Frýdštejn. Po listopadových událostech nabírá Sokol nové síly, ať jde o cvičební činnost, tak o budování Žákova koutku (dnes více vžitě pojmenování Koupaliště). Účast na všech Vsesokolských sletech (1994, 2000, 2006, 2012) byla vždy v počtu desítek cvičenců. Vždyť také počet členů Sokola je úctyhodný, v roce 2010 to bylo 213 osob včetně dětí.

Nejvíce viditelná je přeměna areálu koupaliště, která začala v roce 2001 rekonstrukcí téměř 70 let starého bazénu. Náklady na stavbu byly vyčísleny na 503 000 Kč. Letní sezona 2004 se zahajovala v nových kabinách, které si vyžádaly 1 104 000 Kč. Na výstavbě a financování se převážně podílely Evosa, Obecní úřad, Československá obec sokolská, TJ a veřejná sbírka.

V roce 2006 ze státní dotace za 5.000 000 Kč se rekonstruovaly tenisové kurty a na podzim 2012 začala výstavba dětského hřiště.

Za takto úctyhodným dílem je třeba vidět veliké úsilí lidí, ale i celou řadu sponzorů.

Díky vždy výborné vodě v bazénu a udržovanému areálu, což je především zásluhou obětavého *Vladimíra Koška*, je koupaliště plně využíváno členy TJ, občany a v hojném počtu návštěvníky Frýdštejna. Můžeme říci, že je to vedle hradu druhá atraktivní dominanta obce.

Sbor dobrovolných hasičů

V prvních jarních měsících roku 1914 při jedné občanské hospodářské schůzi, v hostinci p. Ant. Linky, hostinského ve Frýdštejně, v dobré náladě, přišli jednotliví občané k tomuto následujícímu názoru. Jelikož v sousedních osadách všude byl již založen hasičský sbor, který u nás ve Frýdštejně dosud postrádáme, pojednali o té věci společně, dohodli se jednohlasně, že i v naší obci se hasičský sbor sestaví.

Postarati se o informace, jaké povinnosti sbor na sebe přebírá, vzali sobě za úkol, následující p. občané... Tyto krásné věty najdeme v *Kronice hasičského sboru* ve Frýdštejně. Následuje dlouhá historie postupného, skromného vybavení sboru, narůstání počtu členů, stavba požární zbrojnice. V příštím roce oslaví sbor sto let od svého založení a určitě vzpomene těžkosti zakladatelů.

V současné době má sbor 135 členů, říká jeho *starosta Jan Brabec* a pokračuje: „Aktivity SDH je nutné rozdělit do několika směrů činnosti a upozornit na jejich vzájemnou provázanost. V oblasti represe je to zásahová jednotka obce. U nás má 13 členů, 5 řidičů strojníků, dva velitele družstev a velitele Ladislava Vavřicha. Požárů je proti dřívějšímu méně, ale technické zásahy se pravidelně

opakuji, a to především na polomech po vichřicích a těžkém sněhu. Při velkých povodních se vyjíždělo i na pomoc na Frýdlantsko a Mělnicko. Pravidlem je školení a účast na prověřovacích a taktických cvičeních, péče o techniku a zásahový materiál. Obnovu zajišťuje obecní úřad. Hodně práce je odvedeno na údržbě staříčké A30, která je starší než řada členů výjezdové jednotky.

Jako nejnáročnější z hlediska vedoucích je práce s dětmi. Dlouhodobě máme zapojena družstva přípravky, mladých hasičů a starších hasičů. Jejich činnost je celoroční, kdy se jedenkrát týdně sházejí pravidelně. V zimě se pořádají sánkařské závody, v březnu Dětský maškarní ples, v červnu hasičská soutěž „O hrad Frýdštejn“, v průběhu léta jezdí na různé soutěže a exhibiční vystoupení. Jako bonbónek na konci léta pro ně pořádáme týdenní soustředění mladých hasičů. Již tradičně připravují vystoupení na Valné hromadě SDH v listopadu. Na konec roku si vyzdobí klubovnu a pořádají mikulášskou nadílku, na Dětský Silvestr jezdí do Zlaté Olešnice.

Celoročně se o mladé hasiče starají *Monika Brabcová* a *Romana Červová*.

Program pro dospělé je také náročný. Jaro – sběr železného šrotu, okrskové soutěže. V červnu připravujeme dětskou soutěž. Nejnáročnější je Noční soutěž. V areálu koupaliště budujeme dráhu pro požární útok, stavíme vojenské stany stánky na občerstvení atd. Na přípravě a úklidu je zapojeno zhruba 80 lidí. V loňském roce to byl již XVII. ročník této soutěže s průměrnou účastí 65 družstev žen a mužů. Tato soutěž je zapojena do seriálu Nočních soutěží.

Máme také jednu raritu. A to družstvo veteránů ve věku nad 50 let a je mezi nimi i několik nad 70 let. Cvičí vždy po ukončení dětské soutěže. Je škoda, že zatím nemají soupeře. Za organizaci a výcvik patří dík veliteli veteránů *Vladimíru Filipovi*.

Na obou frýdštejnských organizacích je cenné, že spolupracují a organizují společenský život obce.

Na závěr dáme slovo starostovi obce *Pavlu Millerovi*: „Ať něco pořádají hasiči nebo Sokolové, vždycky se sejde celá vesnice. Pořádání akcí lidí stmeluje a obec se snaží vytvořit pro jejich konání podmínky. Vybudovali jsme letní přístřešky v Bezděčíně, v Roudném i Voděradech. Opravili voděradskou požární nádrž. Kompletně jsme zrekonstruovali areál frýdštejského koupaliště.“

O spokojenosti lidí s vedením obce svědčí i loňské výsledky voleb. Od roku 1990 pracoval Pavel Miller jako místostarosta a v posledních volbách dostal již počtvrté důvěru občanů i zastupitelů ve funkci starosty.

„Začal jsem vlastně hned po revoluci. Dvě volební období jsem byl místostarosta a současně podnikal v dopravě. Pak mě přesvědčili, tak jsem do toho šel naplno. Tady na Frýdštejně jsou čisté volby. A výsledky voleb jsou bez jakýchkoliv dalších dohadů a pochybností. Nehrajeme si na žádnou politiku a žádné strany. Přesto, že jsou tady silné složky, už druhé volby jsme se dohodli, že každý půjdeme sám za sebe. Nesestavovali jsme žádná seskupení a nemátli voliče nějakým přepočítáváním mandátů. Cením si toho, že jsme se dokázali dohodnout. Považuji takový způsob hlasování za mnohem spravedlivější a průkaznější.“ Podle Pavla Millera mají v jedenáctičlenném zastupitelstvu zastoupení všechna katastrální území – Frýdštejn, Bezděčín, Ondříkoviče. „Ne všech jedenáct osad má svého zástupce, ale tři nejsilnější lokality, které tvoří obec, svoje poměrné zastoupení mají. Snažíme se, aby se nezapomínalo na žádnou část obce, aby se ve všech osadách postupně dělalo to, co je potřeba.“

Návštěvníka Frýdštejna zaujmou upravená veřejná prostranství, nové místní komunikace, zrekonstruované obecní budovy, kvalitní zázemí pro spolkovou činnost a veřejné akce. Frýdštejn hospodaří s rozpočtem těsně nad osmi miliony korun.

„S tím musíme vyjít. Dotace je problém získat, administrativně jsou příliš složitě. Do velkých akcí se nepouštíme a vše děláme postupně v rámci svých finančních možností. Pro zadání obecních zakázek oslovujeme především firmy a podnikatele v obci. Ti mají přednost. A pak se snažíme domluvit výhodné podmínky.“

I přes absenci dotačních titulů se obci daří rekonstruovat objekty a zvelebovat okolí. „Pokračovalo se v rekonstrukci frýdštejské návsi. Bylo by hezké mít centrum obce celé zelené a pouze pěší zónu, ale v praxi to nejde. My máme návěs spíše technickou. Otáčí se zde autobus, počítáme s prostorem pro zásobování prodejny, parkovacími místy pro kulturní dům. V zimě musíme mít kam hrnout snůh. Jakmile bychom jej chtěli odvážet, přicházíme o statisíce. Na to musíme myslet a při úpravách respektovat.“

Přesto v minulých dvou letech byly vysázeny stromky pod hasičskou zbrojnicí a kulturním domem, postavená nová čekárna, rozšířen park a úprava okolí kulturního domu.

„V katastru máme hodně místních komunikací. Rozhodli jsme se postupně do nich investovat a téměř všechny jsou nové, asfaltové. Byly to velké investice, proto se snažíme cesty hlídat, aby nebyly přetěžovány. Silnice byly budované pro naši běžnou dopravu. Řadu problémů nám způsobily Lesy české republiky s těžbou dřeva, protože nám těžkou technikou rozlámaly asfaltové kraje.“

Za zvláštní lze považovat, že ani v jedné z jedenácti osad není kostel. „Máme řadu hezkých kapliček – Ondříkovice, Voděraďy, Sestroňovice, Frýdštejn, Roudný. Ty lidem sloužily jako duchovní místo. Před třemi roky jsme je všechny opravili.“

Frýdštejn se brání jakékoli větší zástavbě. „V tom jsme všichni zajedno. O žádné satelity ani překotnou individuální zástavbu nemáme zájem. To sem nepatří. Máme schválený územní plán do roku 2015 a vyčleněné lokality určené k zástavbě. Ale to jsou pozemky v soukromém vlastnictví a ani jejich majitelé se zastavěním nespěchají. Navíc by velké peníze stálo jejich zasíťování. Že v obci není kanalizace, je další problém. Výstavbu každého domu je třeba důkladně zvážit, v tom se shodujeme. Spíš podporujeme opravu nebo rekonstrukci zastaralých domů,“ říká Pavel Miller.

O historii i aktuálním životě dalších osad spadajících pod Obecní úřad Frýdštejn si věřme povíme někdy příště.

Snad jen na závěr ukážku, **jak píše o Voděradech frýdštejský písmák Jan Cejnar ve svém Pamětním letopisu obce Frýdštejské:** *„Dříve než byla voděradská vesnice obyvateli osázena, býval tu k zámku Frýdštejskému patřící vrchnostenský dvůr a stál postaven na místě, kde stojí statek a dům pod čp. 2 nynějšího hospodáře Petra Mužáka a i všechny grunty nynějších sedláků voděradských přináležely k témuž dvoru až do rozdělení okolo léta 1450. Bylť také na těch místech blíže Frýdštejna panský rybník na nynější louce Zemanovy nebo Dědkových dědiců. Z téhož zadržující voda v čas suchosti se spouštěla na potřebnosti do téhož dvora a bývali rádi, když v čas potřebnosti ním nějaká dolů přitekla. Od téhož také to jméno pošlo, že byli přítoku vody rádi „Voděrada“ to místo nazvali a sluje to místo až podnes a obyvatelé od téhož dvora pozůstalé grunty mezi sebe v postupnosti rozdělené skrze zákupy užívají.“*

Mgr. Jiří VANÍČEK

Literatura:

1. Jan Košek: Antonín Schmidt.
2. Jan Košek: Začátky průmyslu kroužkařského v Turnově.
3. Ludmila Věříšová: Tělovýchovná jednota Sokol Frýdštejn.
4. Jana Scheybalová, Josef V. Scheybal: Krajem skla a bižuterie.
5. Josef Pleštil: Letopisy obce Frýdštejna.
6. Karel Sedláček.: Kronika obce Jenišovice.

Foto: Výrazné snímky panoramatu obce pořídil ve 30. letech minulého století František Kovář.